

ІМПЕРАТИВ PROVINCIA

колективна монографія

Чернівці
Чернівецький національний університет
2014

ББК 83.011.1

I-541

УДК 82.0

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 9 від 25.09. 2014 р.)*

Рецензенти: **Бунчук Б. І.**, д. філол. н., професор, декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Оляндер Л. К., д. філол. н., професор, завідувач кафедри слов'янської філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

I-541 Імператив provincia : [колективна монографія] / упорядк. О. Червінської. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – 320 с.

ISBN 978–966–423–318–4

У монографії розкривається актуальний соціокультурологічний феномен „провінція” в загальному літературознавчому форматі, а також у річищі поетики художнього сприйняття проблеми. Запропоновані науковцями тексти, різнопланові за своїми локальними мовно-національними прикладами (українськими, російськими, польськими, литовськими, німецькими, англійськими, іспанськими, французькими тощо), об'єднано ідеєю самодостатності провінції як наукового об'єкта.

Для науковців, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

В оформленні обкладинки використано
 карту світу Клавдія Птолемея

ББК 83.011.1

ISBN 978–966–423–318–4

© Колектив авторів, 2014

© Червінська О.В., упорядник, 2014

© Чернівецький національний університет, 2014

Науковці-філологи, так чи інакше імпліцитовані у провінцію, мали ризик пройти повз цю вкрай плідну тему, оскільки її онтологія, ще не усвідомлена повною мірою, починає виразно кристалізуватися в гуманітарній галузі, в тому числі й у вітчизняній. На це вказує виокремлення так званої провінціології як нової соціокультурологічної сфери. Звуження оптики, як правило, увиразнює контури об'єкта. Отож наша увага була сфокусована переважно на такому маркері, як утопія.

Поетологічний колоквіум „Потенціал провінції як джерело утопій”, що відбувся у травні 2013 року в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, прагнув започаткувати відповідний дискурс, головним наслідком якого і постає цей колективний монографічний проект.

Структура монографії вибудована за простою кільцевою схемою: теми загальнотеоретичного формату відкривають і завершують перспективу, огортаючи представлені науковцями тексти, різнопланові за своїми локальними мовно-національними прикладами (українськими, російськими, польськими, литовськими, німецькими, англійськими, іспанськими, французькими тощо).

Узяті разом, студії варіюють можливі на сьогодні ракурси проблеми, хоча умовність даного контуру очевидна. Не можна не помітити значного відхилення монографії від заявленого колоквіумом первісного концепту. Ми залишаємо право його розгортання майбутнім дослідникам.

***визиск жанру утопії
дитячою літературою:
трилогія миколи носова про незнайка***

альона бойчук

Утопія як феномен спонукає до ідентифікації читачем її специфічних жанрових ознак, які можуть реалізовуватись також у текстах іншого формату, точніше, розрахованих на іншого адресата. У нашому випадку це література для юного реципієнта, який сьогодні претендує на статус інакшого. Насправді, опис процесу рецептування дитиною літературних чи будь-яких інших текстів у науковому дискурсі можна вважати зразком „аксіоматичної теорії множин”, позаяк дитина органічно постає найбільш парадоксальним, нестатичним інтелектуальним суб'єктом. Варто уточнити, чим насправді стає утопія для юного реципієнта, – властивістю свідомості, атрибутом тексту, кордоном між дитинством та дорослістю чи світоглядним бар'єром. Заслуговує на увагу і непомічена раніше, іманентна схожість утопії з літературою для дітей, оскільки до юної свідомості

остання виступає адаптованою моделлю різних типів утопії з аналогічними рецептивними важелями.

Жанрова система літератури для дорослих, у такому разі, конотується з дитячою. Тому, якщо утопія як жанрова форма (А. Мортон), чи власне жанр (Ю. Кагарлицький), накладається на різноманітні класичні жанри, кристалізуючи типи сюжетів, визначаючи композиційний розвиток, подібність мотивів, проблематику¹, – вона в цьому значенні також здатна функціонувати у літературі для дітей та юнацтва. Наївній свідомості дітей особливо імпонує читання текстів з утопічною сюжетикою. Звідси, присутність дитячих текстів у жанрологічному колі літературних утопій виступає реальним фактом. На прикладі відомої трилогії Миколи Носова (1908–1976) про пригоди Незнайка (1965) визначимо окремі продуктивні вектори схильного до утопічних вражень дитячого сприйняття.

Л. Долженко підкреслює, що саме М. Носов змістив акцент у зображенні внутрішнього світу дітей у площину екзистенційної сутності². Звертається також увага на те, що цей класик російської дитячої літератури любив творчість М. Гоголя і не приймав Ф. Достоевського³, був майстром незабутніх характерів (Є. Красікова⁴) і „пасток” для читачів (А. Іванов⁵), розрахованих не тільки на дітей, але й на дорослих. За рейтингом 1957 р. успіх трилогії про Незнайку поставив його третім (після М. Горького й О. Пушкіна) в

¹ *Сабат Г.* У лабіринтах утопії й антиутопії / Г. Сабат. – Дрогобич : Коло, 2002. – С. 14–15.

² *Долженко Л. В.* Рациональное и эмоциональное в русской детской литературе 50–80 годов (Н. Н. Носов, В. Ю. Драгунский, В. П. Крапивин) : монография / Л. В. Долженко. – Волгоград : Перемена, 2001. – С. 128.

³ *Приходько В.* Николай Носов: он любил детство в людях / В. Приходько // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 11. – С. 79.

⁴ *Жизнь и творчество Николая Носова* : сборник / сост. С. Е. Миримский. – М. : Детская литература, 1985. – С. 52.

⁵ *Ibid.*, с. 65.

Веселість тощо¹. Отже, ієрархія влади моделює людські чесноти. Урешті-решт, аналогічно працює влада й у романі М. Носова – тут міліція карає тільки шляхом нотацій, безкоштовно регулює рух транспорту, переводить через дорогу коротунчиків й тому подібне².

Дидактизм у розглянутому дитячому тексті ніяк не пов'язаний з психологізмом, а виявляє себе у розвагах та характерних статичних постатях героїв. За винятком Незнайка, який у розв'язці все ж таки перетворюється з бешкетника на мудрого та дружелюбного хлопчика, що погоджується з висновком Кнопочки про ідеальність побаченого міста, яке стає таким завдяки працелюбності його жителів³. Цей момент показує, що, на відміну від книги Т. Кампанелли, головна дидактична мета трилогії – М. Носова постає зображення перетворення блазня на свідомого члена ідеального суспільства, такого як усі інші.

Доволі різноплановий дидактизм у текстах Т. Кампанелли та М. Носова в цілому постає маркером жанру утопії. Важливою ознакою його є відсутність прямих моралізаторських настанов, особлива функція певного колективно прийнятого морального кодексу – гаранта суспільного порядку, бездоганна поведінка громадян, оптимістичний пафос, ідилістичність топосу.

Роман-казка М. Носова „Незнайко в Сонячному місті” являє собою зразок метаморфізованого жанрового зразка утопії, затребуваного дитячою літературою й мотивованого тогочасними обставинами (Радянський Союз 50–60-х рр. ХХ ст.). У цілому він також суголосний вимогам утопічної свідомості дитячої аудиторії. У розглянутому тексті спостерігається римейкування утопічних ренесансних ідей. Однак таку реорганізовану версію здатен декодувати виключно дорослий сприймач, унаслідок чого носівський текст для дітей постає текстом і для дорослих.

¹ Мор Т., Кампанелла Т. Утопія. Місто Сонця.

² Носов М. М. Незнайко в Сонячному місті.

³ *Ibid.*, с. 493.

Підкреслимо, на завершення, що саме провінційний фундамент свідомості носівських персонажів виступає рушійною силою утопічного пошуку пригод, новизни, екзотики, подорожі до інших міст, країн, планет. Коротунчикам, як типовим дітям, надто швидко набридає спокійна і стабільна атмосфера, тому дія у більшості дитячих текстів (особливо казках) розпочинається в провінції, відбувається в знаковому (прогресивному) місті й завершується в початковому пункті глибинки. Мабуть, у цій ситуації відбивається й працює конденсований казками містичний ресурс людської фантазії.

ЗМІСТ

IN GENERE

Психологічні „механізми” провінціалізму в його стосунках з імперським центром
(*Світлана Кирилюк*). ■ с. 7.

От мистического к утопическому. Утопические идеи литовской провинции в контексте европейской культуры
(*Сильвестрас Гайжюнас*). ■ с. 27.

VARIA

Провінція versus столиця як проблема митця і влади у тоталітарному суспільстві: інкрустації на матеріалі творів Ігоря Калинця
(*Мар'яна Лановик*). ■ с. 43.

„Провінція” і „провінційність” в іспанській літературі доби модерності й постмодернізму
(*Олександр Пронкевич*). ■ с. 73.

„Особлива провінція”:
шульцівська креація й інтерпретація Міста
(*Віра Меньок*). ■ с. 87.

Провінційний проект чи частка світової літератури? Німецька поезія Буковини міжвоєнного часу як варіант літературної утопії
(*Петро Рихло*). ■ с. 99.

Амбівалентність австрійської провінції:
оповідання Інгеборг Бахман „Юність в австрійському місті”
(*Юлія Ісапчук*). ■ с. 117.

Топос колоніальної провінції у формуванні постколоніальної картини світу: за сенегальським класиком Леопольдом Сенгором
(*Ірина Сатиго*). ■ с. 136.

Постмодерністська деконструкція провінційно-імперських координат: „Смерть у Візантії” Юлії Крістевої
(*Роман Дзик*). ■ с. 149.

Зміна історичної проекції в розумінні імперії
як культурологічної категорії:
сучасний британський літературний досвід
(*Альона Матійчак*). ■ с. 166.

Образи китайських столиць і провінцій:
поетична традиція епохи Хань та Шести династій
(*Наталія Нікоряк*). ■ с. 176.

О провинциальном „урбанистическом” топосе
у Ф. М. Достоевского
(*Коити Итокава*). ■ с. 196.

Модель провинциального городка в политической сатире:
роман Евгения Лукина „Алая аура протопарторга”
и роман-трагифарс Марины Гримич „Варфоломеева ночь”
(*Галина Шовкопляс*). ■ с. 207.

Столица и провинция: две версии понимания истории и жизни
(авторская философия истории в публицистике
Владимира Шарова)
(*Ирина Ащеулова*). ■ с. 219.

Мифопоэтика провинциального текста
в трилогии о Пелагии Бориса Акунина
(*Татьяна Тверитинова*). ■ с. 234.

Визиск жанру утопії дитячою літературою:
трилогія Миколи Носова про Незнайка
(*Альона Бойчук*). ■ с. 252.

EXITUS

Імперська формула провінції
(*Ольга Червінська*). ■ с. 273.

„Безымянная звезда”, или Несколько реплик по поводу идей
и тезисов Международного поэтикологического коллоквиума
„Провинция как источник утопий”
(*Элеонора Шестакова*). ■ с. 290.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Наукове видання

Ірина Володимирівна Ащеулова

Альона Романівна Бойчук

Сільвестрас Гайжюнас

Роман Анатолійович Дзик

Юлія Вікторівна Ісапчук

Коїті Ітокава

Світлана Дмитрівна Кирилюк

Мар'яна Богданівна Лановик

Альона Анатоліївна Матійчак

Віра Володимирівна Меньок

Наталія Валеріанівна Нікоряк

Олександр Вікторович Пронкевич

Петро Васильович Рихло

Ірина Андріївна Сатиго

Тетяна Іванівна Тверітінова

Ольга В'ячеславівна Червінська

Елеонора Георгіївна Шестакова

Галина Євгенівна Шовкопляс

Імператив provincia

Колективна монографія

Відповідальний за випуск

Літературний редактор

Верстка

Дизайн обкладинки

проф. Червінська О. В.

Колодій О. В.

Дзик Р. А., Сатиго І. А.

Кочерган І. Р.

Видавництво Чернівецького національного університету

58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №891 від 08.04.2002 р.